การปกครองแนวพุทธกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ*

BUDDHIST GOVERNANCE AND THE ENHANCEMENT OF GOOD GOVERNANCE IN PUBLIC SECTOR ORGANIZATIONS

สุรพงษ์ วีระศิลป์ชัย[1] และ สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร[2]

Surapong Weerasilpchai[1] and Supreecha Chamnanphuttiphon[2]

[1]นักวิชาการอิสระ

[1]Independent scholar, Thailand

[2]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[1-2]Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding author E-mail: kob18keiro@gmail.com

วันที่รับบทความ : 28 มิถุนายน 2569; วันแก้ไขบทความ 4 กรกฎาคม 2569; วันตอบรับบทความ : 6 กรกฎาคม 2569

Received 28 June 2026; Revised 4 July 2026; Accepted 6 July 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการของการปกครองแนวพุทธ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการปกครองแนวพุทธกับหลักธรรมาภิบาล และเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัย และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า การปกครองแนวพุทธเป็นแนวคิดการบริหารและการใช้อำนาจที่ยึดหลักธรรมเป็นพื้นฐาน โดยมีหลักธรรมสำคัญ ได้แก่ ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของธรรมาภิบาลในด้านคุณธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และการมุ่งประโยชน์สาธารณะ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารภาครัฐสามารถส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม การ

* สุรพงษ์ วีระศิลป์ชัย และ สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร. (2569). การปกครองแนวพุทธกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(5), 961-980.

Surapong Weerasilpchai and Supreecha Chamnanphuttiphon. (2026). Buddhist Governance And The Enhancement Of Good Governance In Public Sector Organizations. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(5), 961-980.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต การบริหารงานที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ตลอดจนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบราชการที่มีธรรมาภิบาล ลดปัญหาการทุจริต และเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อองค์กรภาครัฐอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การปกครองแนวพุทธ, ธรรมาภิบาล, องค์กรภาครัฐ, พุทธธรรม, การบริหารภาครัฐ

Abstract

This academic article aims to examine the concepts and principles of Buddhist governance, analyze the relationship between Buddhist governance and good governance, and propose guidelines for applying Buddhist principles to strengthen good governance in public sector organizations. The study is based on documentary research, including academic literature, research studies, and relevant Buddhist teachings. The findings reveal that Buddhist governance is a model of administration and the exercise of authority grounded in moral and ethical principles. Key Buddhist doctrines, including the Ten Royal Virtues (Dasavidha-Rajadhamma), the Four Bases of Social Solidarity (Sangahavatthu IV), the Four Sublime States of Mind (Brahmavihara IV), and the Seven Conditions of Welfare (Aparihaniyadhamma VII), are highly consistent with the principles of good governance in terms of morality, transparency, accountability, participation, and public interest orientation. Integrating Buddhist principles into public administration can enhance ethical leadership, foster an organizational culture of integrity, promote transparent and accountable administration, and support the formulation of public policies that prioritize the well-being of citizens. Such integration contributes to the development of a governance system characterized by integrity, efficiency, public trust, and sustainable development in the public sector.

Keywords: Buddhist Governance, Good Governance, Public Sector Organizations, Buddhist Principles, Public Administration

บทนำ

การบริหารภาครัฐในศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ส่งผลให้องค์กรภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชน ควบคู่กับการสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความน่าเชื่อถือของหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตาม หลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยยังประสบปัญหาการบริหารจัดการภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจโดยมิชอบ การทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่โปร่งใสในการปฏิบัติงาน และการขาดคุณธรรมในการบริหารงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อภาครัฐ (United Nations Development Programme [UNDP], 1997)

แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักการสำคัญในการบริหารกิจการบ้านเมืองและองค์กรภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการบริหารงานบนพื้นฐานของหลักนิติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม คุณธรรม และความคุ้มค่า เพื่อให้การดำเนินงานของภาครัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2566) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารและบุคลากรภาครัฐยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบบราชการและการบริหารประเทศ

ในบริบทของสังคมไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและจริยธรรม การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการปกครองจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น เนื่องจากพระพุทธศาสนาได้เสนอหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองและการบริหารไว้อย่างเป็นระบบ อาทิ ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งส่งเสริมความสุจริต ความเสียสละ ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบจริยธรรมในการบริหารองค์กรภาครัฐ เพื่อสร้างผู้นำและบุคลากรที่มีคุณธรรมและยึดมั่นในประโยชน์สาธารณะ

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารสังคมและรัฐ โดยมุ่งเน้นการใช้อำนาจบนพื้นฐานของธรรมะมากกว่าการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน

พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักการปกครองที่มุ่งให้ผู้นำปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม (พระไตรปิฎก เล่ม 11 ข้อ 68; พระไตรปิฎก เล่ม 20 ข้อ 479) แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบ ความโปร่งใส และการบริหารเพื่อประโยชน์สาธารณะ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเรื่อง “การปกครองแนวพุทธกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ” จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ โดยมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนากับหลักธรรมาภิบาล ตลอดจนเสนอแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณธรรม จริยธรรม และประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์กรภาครัฐ อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบราชการที่โปร่งใส เป็นธรรม และยั่งยืนต่อไป

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการปกครองแนวพุทธ

ก่อนที่จะศึกษาแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการปกครองแนวพุทธ จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงพื้นฐานทางความคิดของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการบริหารและการปกครองสังคม โดยพระพุทธศาสนามิได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาจิตใจของปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากยังให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมอย่างสงบสุขและเป็นธรรม ผ่านการกำหนดหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ชุมชน และรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักพุทธธรรมหลายประการได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการใช้อำนาจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ความรับผิดชอบ และการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการบริหารภาครัฐในยุคปัจจุบันที่มุ่งสร้างความโปร่งใส ความเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น การศึกษาแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการปกครองแนวพุทธจึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจรากฐานทางปรัชญาและจริยธรรมของการปกครองที่ยึดหลักธรรมเป็นศูนย์กลาง อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับหลักธรรมาภิบาลและการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กรภาครัฐให้มีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

1. ความหมายของการปกครองแนวพุทธ

1.1 ความหมายตามพระพุทธศาสนา

การปกครองแนวพุทธ (Buddhist Governance) หมายถึง การใช้อำนาจและการบริหารจัดการสังคมบนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการใช้อำนาจเพื่อ

ประโยชน์สุขของประชาชน การปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และการยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการตัดสินใจและบริหารงาน พระพุทธศาสนามิได้มุ่งเน้นการใช้อำนาจเพื่อควบคุมหรือบังคับ แต่เน้นการปกครองโดยธรรม (Dhammocracy) หรือการปกครองที่ยึดหลักธรรมเป็นศูนย์กลาง ซึ่งผู้ปกครองต้องมีคุณธรรมและใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักการปกครองที่มุ่งสร้างความสงบสุขแก่สังคม โดยเฉพาะหลักทศพิธราชธรรมซึ่งถือเป็นคุณธรรมสำหรับผู้ปกครอง และหลักอปริหานิยธรรมที่เป็นแนวทางสร้างความมั่นคงและความเจริญของหมู่คณะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2539) สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการปกครองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และความเมตตาต่อประชาชน

1.2 ความหมายในมิติรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ในมิติรัฐศาสตร์ การปกครองแนวพุทธเป็นแนวคิดที่มุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางการเมืองกับคุณธรรมของผู้ใช้อำนาจ โดยเห็นว่าความชอบธรรมของอำนาจรัฐไม่ได้เกิดจากกฎหมายหรืออำนาจบังคับเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเกิดจากการบริหารที่ตั้งอยู่บนหลักจริยธรรมและการยอมรับของประชาชน (Easton, 1965) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ให้ความสำคัญกับการปกครองเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ

ในมิติรัฐประศาสนศาสตร์ การปกครองแนวพุทธถือเป็นแนวทางการบริหารภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบในการบริหารทรัพยากร การตัดสินใจ และการให้บริการสาธารณะ อันนำไปสู่การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน (Denhardt & Denhardt, 2015)

2. หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง

2.1 ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองหรือผู้บริหาร ประกอบด้วยคุณธรรม 10 ประการ ได้แก่ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)ข

1. ทาน หมายถึง การให้และการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
2. ศีล หมายถึง ความประพฤติสุจริตและการรักษากฎระเบียบ
3. บริจาค หมายถึง การเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม
4. อาชชวะ หมายถึง ความซื่อตรงและความโปร่งใส
5. มัททวะ หมายถึง ความอ่อนโยนและการวางตนเหมาะสม
6. ตบะ หมายถึง ความเพียรและการควบคุมตนเอง
7. อักโกธะ หมายถึง การไม่โกรธและไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ
8. อวิหิงสา หมายถึง การไม่เบียดเบียนผู้อื่น
9. ขันติ หมายถึง ความอดทนต่ออุปสรรคและความคิดเห็นที่แตกต่างข
10. อวิโรธนะ หมายถึง ความยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม

หลักทศพิธราชธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองแนวพุทธ เพราะมุ่งพัฒนาผู้ปกครองให้เป็นผู้นำที่มีคุณธรรมและคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

2.2 สังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวและสร้างความสามัคคีในสังคม ประกอบด้วย

1. ทาน การแบ่งปันและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
2. ปิยวาจา การใช้วาจาสุภาพและสร้างสรรค์
3. อัตถจริยา การประพฤติตนให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น
4. สมานัตตตา การวางตนเสมอภาคและปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเป็นธรรม

หลักธรรมดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรภาครัฐเพื่อส่งเสริมความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร บุคลากร และประชาชน (วศิน อินทสระ, 2554)

2.3 พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและสร้างภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม ประกอบด้วย

1. เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข
2. กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์
3. มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้รับความสำเร็จ
4. อุเบกขา การวางใจเป็นกลางและยึดหลักความยุติธรรม

หลักพรหมวิหาร 4 มีความสำคัญต่อการบริหารภาครัฐ เนื่องจากช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของความเมตตา ความเป็นธรรม และการคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนโดยรวม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

2.4 อปริหานิยธรรม 7

อปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อความเจริญและความมั่นคงของหมู่คณะ ประกอบด้วย การประชุมปรึกษากันอย่างสม่ำเสมอ การทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี การเคารพกฎระเบียบ การให้เกียรติผู้อาวุโส การคุ้มครองผู้ด้อยโอกาส การรักษาคุณธรรม และการส่งเสริมผู้นำที่มีคุณธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลักอปริหานิยธรรม 7 สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรภาครัฐเพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และพัฒนาระบบการบริหารที่มีเสถียรภาพและยั่งยืน

3. เป้าหมายของการปกครองแนวพุทธ

การปกครองแนวพุทธมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างสังคมที่สงบสุขและเป็นธรรม โดยมุ่งเน้นประโยชน์สุขของประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Bahujanahitaya Bahujanasukhaya) กล่าวคือ การบริหารงานทุกด้านต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและคุณภาพชีวิตของประชาชน (พระไตรปิฎก เล่ม 4 ข้อ 32)

ประการแรก การปกครองแนวพุทธมุ่งสร้าง ประโยชน์สุขของประชาชน ผ่านการบริหารที่ยึดหลักคุณธรรม ความยุติธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม ประการที่สอง มุ่งสร้างความสงบสุขของสังคม โดยลดความขัดแย้งและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติผ่านหลักเมตตา กรุณา และสมานฉันท์ และประการที่สาม มุ่งสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตใจของมนุษย์ (Payutto, 2017)

ดังนั้น การปกครองแนวพุทธจึงมิได้เป็นเพียงแนวคิดทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบการบริหารและการปกครองที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กรภาครัฐให้มีคุณธรรม โปร่งใส และมีธรรมาภิบาล อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่สงบสุขและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดธรรมาภิบาลในการบริหารภาครัฐ

แนวคิดธรรมาภิบาลในการบริหารภาครัฐได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะหลักการสำคัญของการบริหารจัดการภาครัฐสมัยใหม่ โดยมุ่งเน้นการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นศูนย์กลาง ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี องค์กรภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิผล ควบคู่กับการรักษามาตรฐานด้านคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม แนวคิดธรรมาภิบาลจึงถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาระบบบริหารภาครัฐให้สามารถสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน ลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ทั้งนี้ ธรรมาภิบาลมิได้เป็นเพียงหลักการทางการบริหารเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตย ความเป็นธรรมทางสังคม และการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาความหมาย องค์ประกอบ และความสำคัญของธรรมาภิบาลจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจแนวทางการบริหารภาครัฐที่มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพ คุณธรรม และประโยชน์สาธารณะ อันจะนำไปสู่การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและการพัฒนาสังคมโดยรวมอย่างมั่นคงและยั่งยืน

1. ความหมายของธรรมาภิบาล

1.1 ความหมายตามองค์การสหประชาชาติ

แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) ได้รับการพัฒนาและเผยแพร่อย่างกว้างขวางโดยองค์การระหว่างประเทศ โดยเฉพาะองค์การสหประชาชาติและโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) ซึ่งให้ความหมายของธรรมาภิบาลว่าเป็นกระบวนการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และการบริหารในการจัดการทรัพยากรและกิจการของประเทศ เพื่อมุ่งตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม (UNDP, 1997)

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดลักษณะสำคัญของธรรมาภิบาลไว้หลายประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) หลักนิติธรรม (Rule of Law) ความโปร่งใส (Transparency) ความรับผิดชอบ (Accountability) ความเสมอภาค (Equity) ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน (Responsiveness) ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารภาครัฐในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ (United Nations, 2009)

1.2 ความหมายตามบริบทการบริหารภาครัฐไทย

ในบริบทของประเทศไทย แนวคิดธรรมาภิบาลได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจังภายหลังการปฏิรูประบบราชการและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยมุ่งให้หน่วยงานภาครัฐดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2566)

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ได้กำหนดให้ส่วนราชการบริหารงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพ คุ้มค่า และลดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ไม่จำเป็น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2546) ดังนั้น ธรรมาภิบาลในบริบทไทยจึงหมายถึงการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ยึดหลักคุณธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเพื่อประโยชน์สาธารณะ

2. องค์ประกอบของธรรมาภิบาล

2.1 หลักนิติธรรม (Rule of Law)

หลักนิติธรรมหมายถึง การบริหารและการใช้อำนาจภายใต้กรอบของกฎหมายที่เป็นธรรม มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยไม่เลือกปฏิบัติ หลักนิติธรรมช่วยสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบราชการและส่งเสริมความยุติธรรมในสังคม (World Bank, 1992)

2.2 หลักคุณธรรม (Morality)

หลักคุณธรรมเป็นการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้บริหารและบุคลากรภาครัฐต้องปฏิบัติงานด้วยความสุจริต โปร่งใส และคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2566)

2.3 หลักความโปร่งใส (Transparency)

ความโปร่งใสหมายถึง การเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร การดำเนินงาน และการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐอย่างชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของรัฐได้อย่างสะดวก ซึ่งจะช่วยลดโอกาสในการทุจริตและสร้างความไว้วางใจจากสาธารณชน (OECD, 2017)

2.4 หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ภาคประชาสังคม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ การมีส่วนร่วมช่วยให้การบริหารงานตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง และส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในการบริหารภาครัฐ (UNDP, 1997)

2.5 หลักความรับผิดชอบ (Accountability)

หลักความรับผิดชอบหมายถึง การที่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องสามารถชี้แจงและรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงาน การตัดสินใจ และการใช้อำนาจหน้าที่ของตนต่อประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การมีระบบตรวจสอบและประเมินผลที่ชัดเจนถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความรับผิดชอบขององค์กรภาครัฐ (Bovens, 2007)

2.6 หลักความคุ้มค่า (Value for Money)

หลักความคุ้มค่าหมายถึง การใช้ทรัพยากรของรัฐอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน โดยมุ่งให้การดำเนินงานของภาครัฐสามารถบรรลุเป้าหมายตามภารกิจด้วยต้นทุนที่เหมาะสมและเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2566)

3. ความสำคัญของธรรมาภิบาลต่อองค์กรภาครัฐ

3.1 การสร้างความเชื่อมั่นของประชาชน

ธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อองค์กรภาครัฐ เนื่องจากการดำเนินงานที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบ และตรวจสอบได้ จะทำให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจต่อการบริหารงานของรัฐและพร้อมให้ความร่วมมือในการดำเนินนโยบายสาธารณะ (Kim, 2010)

3.2 การป้องกันการทุจริต

การส่งเสริมธรรมาภิบาลช่วยลดโอกาสในการใช้อำนาจโดยมิชอบและการทุจริตคอร์รัปชัน เนื่องจากมีกลไกการตรวจสอบ การเปิดเผยข้อมูล และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำกับดูแลการทำงานของภาครัฐ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ (Transparency International, 2024)

3.3 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร

องค์กรภาครัฐที่ยึดหลักธรรมาภิบาลจะสามารถบริหารทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน และเพิ่มคุณภาพการให้บริการประชาชน ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายขององค์กรและการพัฒนาประเทศโดยรวม (Osborne, 2010)

กล่าวโดยสรุป ธรรมาภิบาลถือเป็นหลักการสำคัญของการบริหารภาครัฐสมัยใหม่ที่มุ่งสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ คุณธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชน อันนำไปสู่การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการปกครองแนวพุทธที่มุ่งเน้นการใช้อำนาจบนพื้นฐานของคุณธรรมและประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการปกครองแนวพุทธกับธรรมาภิบาล

แนวคิดการปกครองแนวพุทธและหลักธรรมาภิบาลต่างมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างการบริหารที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม และมุ่งประโยชน์สุขของประชาชน แม้แนวคิดธรรมาภิบาลจะพัฒนาขึ้นจากศาสตร์การบริหารสมัยใหม่ แต่เมื่อพิจารณาในเชิงสาระพบว่าหลักพุทธธรรมหลายประการมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของธรรมาภิบาลอย่างชัดเจน โดยสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ได้ใน 4 มิติสำคัญ ดังนี้

1. มิติด้านคุณธรรมและจริยธรรม

1.1 ทศพิธราชธรรมกับหลักคุณธรรม

หลักคุณธรรม (Morality) เป็นองค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาลที่มุ่งให้ผู้บริหารและบุคลากรภาครัฐปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2566) ในขณะที่ทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรม

สำหรับผู้ปกครองซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค อาชชวะ มัททวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อพิจารณาในเชิงการบริหารภาครัฐ จะเห็นได้ว่าหลักทศพิธราชธรรมเป็นรากฐานของการสร้างภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม โดยเฉพาะการเสียสละเพื่อส่วนรวม ความซื่อตรง ความอดทน และความยุติธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารภาครัฐที่ดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) ดังนั้น หลักทศพิธราชธรรมจึงสามารถถือเป็นกรอบจริยธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ศีลกับความซื่อสัตย์สุจริต

ศีลเป็นหลักธรรมพื้นฐานของการควบคุมพฤติกรรมและการดำรงตนอย่างถูกต้องตามครรลองแห่งความดีงาม พระพุทธศาสนาถือว่าศีลเป็นเครื่องป้องกันมิให้บุคคลกระทำความผิดหรือเบียดเบียนผู้อื่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

ในบริบทของการบริหารภาครัฐ ศีลมีความสัมพันธ์โดยตรงกับหลักความซื่อสัตย์สุจริตและการต่อต้านการทุจริต เนื่องจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่ยึดมั่นในศีลธรรมย่อมหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจในทางมิชอบ การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน และการกระทำที่ขัดต่อจริยธรรมราชการ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างองค์กรที่มีธรรมาภิบาลและได้รับความไว้วางใจจากประชาชน

2. มิติด้านความโปร่งใสและความรับผิดชอบ

2.1 อาชชวะกับความโปร่งใส

อาชชวะ หมายถึง ความซื่อตรง ความจริงใจ และความตรงไปตรงมาในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักทศพิธราชธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลักอาชชวะมีความสอดคล้องโดยตรงกับหลักความโปร่งใส (Transparency) ของธรรมาภิบาล เนื่องจากการบริหารงานด้วยความซื่อตรงและเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาจะช่วยให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้ ส่งผลให้เกิดความน่าเชื่อถือและลดโอกาสของการทุจริตคอร์รัปชัน (OECD, 2017)

ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักอาชชวะในการบริหารภาครัฐจึงเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความโปร่งใส การเปิดเผยข้อมูล และความตรงไปตรงมาในการตัดสินใจเชิงนโยบาย

2.2 อวิโรธนะกับความรับผิดชอบต่อสังคม

อวิโรธนะ หมายถึง การวางตนเป็นธรรม ไม่ลำเอียง และไม่ประพฤติผิดไปจากหลักแห่งความถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

หลักธรรมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดความรับผิดชอบ (Accountability) ซึ่งกำหนดให้ผู้บริหารภาครัฐต้องสามารถชี้แจงและรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและผลการดำเนินงานของตนต่อประชาชน (Bovens, 2007) การปฏิบัติตามหลักอวิโรธนะจะช่วยให้การใช้อำนาจรัฐเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ลดการเลือกปฏิบัติ และสร้างความเป็นธรรมในการบริหารงาน

3. มิติด้านการมีส่วนร่วม

3.1 สังคหวัตถุ 4 กับการสร้างความร่วมมือ

สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีและความร่วมมือระหว่างบุคคลในสังคม (วศิน อินทสระ, 2554)

เมื่อประยุกต์ใช้ในองค์กรภาครัฐ สังคหวัตถุ 4 สามารถใช้เป็นกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะการใช้ปิยวาจาในการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การอัตถจริยาในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และสมานัตตตาในการปฏิบัติต่อทุกฝ่ายอย่างเสมอภาค ซึ่งส่งผลให้เกิดความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชน

3.2 อปริหานิยธรรม 7 กับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

อปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่เน้นการประชุมปรึกษาหารือ การเคารพกฎเกณฑ์ และการดำเนินกิจการร่วมกันอย่างสามัคคี (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักธรรมดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจทางนโยบายและการตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ (UNDP, 1997) ส่งผลให้การบริหารงานมีความโปร่งใส ได้รับการยอมรับ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากขึ้น

4. มิติด้านการบริหารเพื่อประโยชน์สาธารณะ

4.1 พรหมวิหาร 4 กับการบริการประชาชน

พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความปรารถนาดี ความเข้าใจ และความเป็นธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

ในบริบทของการบริหารภาครัฐ หลักพรหมวิหาร 4 ช่วยส่งเสริมแนวคิดการบริการสาธารณะที่มุ่งประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen-Centered Public Service) โดยผู้บริหารและเจ้าหน้าที่รัฐต้องคำนึงถึงความทุกข์ ความต้องการ และประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ (Denhardt & Denhardt, 2015)

4.2 หลักเมตตาธรรมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

เมตตาธรรมเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มุ่งส่งเสริมความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์และสังคมโดยรวม การกำหนดนโยบายสาธารณะบนพื้นฐานของเมตตาธรรมจะช่วยให้ภาครัฐคำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาส

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและความเป็นธรรมทางสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาลและการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations, 2015)

5. โมเดล “Buddhist Governance for Good Governance”

5.1 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับธรรมาภิบาล

จากการวิเคราะห์พบว่า หลักพุทธธรรมและหลักธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์เชิงบูรณาการอย่างใกล้ชิด โดยสามารถเชื่อมโยงได้ดังนี้

หลักพุทธธรรม	หลักธรรมาภิบาลที่สอดคล้อง
ศีล	คุณธรรม
อาชชวะ	ความโปร่งใส
อวิโรธนะ	ความรับผิดชอบ
สังคหวัตถุ 4	การมีส่วนร่วม
พรหมวิหาร 4	การมุ่งประโยชน์สาธารณะ
อปริหานิยธรรม 7	การบริหารแบบมีส่วนร่วมและความยั่งยืน

5.2 กรอบแนวคิดการบริหารภาครัฐเชิงพุทธ

ผู้เขียนเสนอโมเดล “Buddhist Governance for Good Governance” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1. Moral Leadership – ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมบนฐานทศพิธราชธรรม

2. Transparent Administration – การบริหารที่โปร่งใสบนฐานอาชชว

3. Participatory Management – การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามสังคหวัตถุ 4 และอปริหานิยธรรม 7

4. Compassionate Public Service – การบริการประชาชนด้วยพรหมวิหาร 4

5. Sustainable Public Governance – การบริหารเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน

โมเดลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการปกครองแนวพุทธมิใช่เพียงหลักธรรมทางศาสนา แต่สามารถพัฒนาเป็นกรอบการบริหารภาครัฐร่วมสมัยที่ส่งเสริมธรรมาภิบาล คุณธรรม และการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างเป็นรูปธรรม

แนวทางการประยุกต์ใช้การปกครองแนวพุทธเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ

การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐมิอาจอาศัยเพียงกฎหมาย ระเบียบ หรือมาตรการควบคุมทางการบริหารเท่านั้น แต่จำเป็นต้องพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบงานและวัฒนธรรมองค์กร การปกครองแนวพุทธจึงเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารภาครัฐ เนื่องจากเป็นการบริหารที่ตั้งอยู่บนหลักธรรม คุณธรรม และประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) โดยสามารถดำเนินการได้ใน 4 ระดับ ได้แก่ ระดับผู้บริหาร ระดับบุคลากร ระดับองค์กร และระดับนโยบายสาธารณะ

1. ระดับผู้บริหาร

1.1 การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ผู้บริหารถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรภาครัฐให้ดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธ (Buddhist Leadership) จึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างผู้บริหารที่มีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยอาศัยหลัก

ทศพิธราชธรรมเป็นกรอบในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำ อาทิ ความเสียสละ ความซื่อตรง ความยุติธรรม ความอดทน และการไม่ใช้อำนาจในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ภาวะผู้นำเชิงพุทธยังเน้นการบริหารงานด้วยเมตตาธรรม การรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา และการสร้างแรงจูงใจผ่านแบบอย่างที่ดี มากกว่าการใช้อำนาจบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) ที่ได้รับการยอมรับในวงการบริหารภาครัฐร่วมสมัย (Northouse, 2022)

1.2 การตัดสินใจบนพื้นฐานคุณธรรม

การตัดสินใจของผู้บริหารภาครัฐส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคมโดยรวม ดังนั้น การตัดสินใจจึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ความถูกต้อง และประโยชน์สาธารณะมากกว่าผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มหรือผลประโยชน์ส่วนตน

หลักอาชชวะ อวิโรธนะ และพรหมวิหาร 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการพิจารณาทางเลือกเชิงนโยบายและการบริหารงาน โดยมุ่งให้การตัดสินใจเป็นไปด้วยความโปร่งใส เป็นธรรม และคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

2. ระดับบุคลากร

2.1 การปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ

บุคลากรภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการให้บริการประชาชน การเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ (Public Mind) จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาล โดยควรส่งเสริมให้บุคลากรตระหนักถึงหน้าที่ในการรับใช้ประชาชนและการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

หลักสังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของบุคลากรภาครัฐ โดยส่งเสริมให้เกิดความเอื้อเฟื้อ ความรับผิดชอบต่อสังคม การบริการด้วยใจ และการปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอภาค (วศิน อินทสระ, 2554)

2.2 การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรคุณธรรม

วัฒนธรรมองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กรภาครัฐ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรคุณธรรมจึงต้องมุ่งส่งเสริมค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ และการทำงานเป็นทีม

การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม การพัฒนาจริยธรรมในการปฏิบัติงาน และการยกย่องบุคลากรต้นแบบด้านคุณธรรม สามารถช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมธรรมาภิบาลและลดพฤติกรรมที่ขัดต่อจริยธรรมองค์กร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2566)

3. ระดับองค์กร

3.1 การกำหนดนโยบายคุณธรรม

องค์กรภาครัฐควรกำหนดนโยบายคุณธรรมอย่างชัดเจนและบูรณาการเข้ากับแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร โดยกำหนดมาตรฐานจริยธรรม แนวปฏิบัติ และตัวชี้วัดด้านคุณธรรมควบคู่กับตัวชี้วัดด้านประสิทธิภาพการทำงาน

การนำหลักทศพิธราชธรรมและสังคหวัตถุ 4 มาเป็นกรอบในการกำหนดนโยบายองค์กร จะช่วยสร้างทิศทางการบริหารที่ยึดหลักคุณธรรมและมุ่งเน้นประโยชน์สาธารณะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

3.2 การบริหารองค์กรอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

ความโปร่งใสและการตรวจสอบได้เป็นหัวใจสำคัญของธรรมาภิบาล องค์กรภาครัฐควรส่งเสริมระบบการเปิดเผยข้อมูล การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และการตรวจสอบการดำเนินงานจากหน่วยงานภายในและภายนอก

หลักอาชชวะในทศพิธราชธรรมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างวัฒนธรรมความโปร่งใสภายในองค์กร ขณะที่หลักอปริหานิยธรรม 7 สามารถส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจร่วมกันภายในองค์กร (OECD, 2017)

4. ระดับนโยบายสาธารณะ

4.1 การนำหลักพุทธธรรมสู่การกำหนดนโยบาย

การกำหนดนโยบายสาธารณะควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม ความเมตตา และการคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบางในสังคม

หลักพรหมวิหาร 4 โดยเฉพาะเมตตาและกรุณา สามารถนำมาใช้เป็นกรอบคิดในการกำหนดนโยบายที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำ สร้างโอกาสทางสังคม และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2015)

4.2 การสร้างระบบราชการคุณธรรม

การสร้างระบบราชการคุณธรรม (Moral Bureaucracy) เป็นการพัฒนาระบบบริหารภาครัฐที่ยึดหลักคุณธรรมควบคู่กับประสิทธิภาพ โดยเน้นการสรรหา การแต่งตั้ง และการประเมินผลบุคลากรบนพื้นฐานของความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม มากกว่าระบบอุปถัมภ์หรือผลประโยชน์ทางการเมือง

นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการอย่างต่อเนื่อง และสร้างกลไกการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันการทุจริตและการใช้อำนาจโดยมิชอบ อันจะนำไปสู่การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและการสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อภาครัฐ (World Bank, 2023)

โดยสรุป การประยุกต์ใช้การปกครองแนวพุทธเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐควรดำเนินการอย่างบูรณาการทั้งในระดับผู้บริหาร บุคลากร องค์กร และนโยบายสาธารณะ เพื่อให้เกิดการพัฒนาระบบราชการที่มีคุณธรรม โปร่งใส รับผิดชอบ และมุ่งประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

สรุป

การปกครองแนวพุทธเป็นแนวคิดการบริหารและการปกครองที่ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการใช้อำนาจและการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยมุ่งเน้นคุณธรรม จริยธรรม ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หลักพุทธธรรมที่สำคัญ ได้แก่ ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งล้วนส่งเสริมการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม การบริหารงานด้วยความโปร่งใส การสร้างความร่วมมือ และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ขณะที่แนวคิดธรรมาภิบาลเป็นหลักการสำคัญของการบริหารภาครัฐสมัยใหม่ที่ประกอบด้วยหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การบริหารงานภาครัฐมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการปกครองแนวพุทธกับธรรมาภิบาล พบว่าหลักพุทธธรรมมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของธรรมาภิบาลอย่างชัดเจน โดยทศพิธราชธรรมและศีลช่วยเสริมสร้างคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต อาชชวะและอวิโรธนะสนับสนุนความ

โปร่งใสและความรับผิดชอบ สังคหวัตถุ 4 และอปริหานิยธรรม 7 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของทุกภาคส่วน ส่วนพรหมวิหาร 4 ช่วยให้การบริหารและการบริการสาธารณะตั้งอยู่บนพื้นฐานของเมตตา กรุณา และความเป็นธรรม อันนำไปสู่การบริหารเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างแท้จริง การประยุกต์ใช้การปกครองแนวพุทธเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐสามารถดำเนินการได้ในทุกระดับ ทั้งการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธและการตัดสินใจบนพื้นฐานคุณธรรมของผู้บริหาร การปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะและวัฒนธรรมองค์กรคุณธรรมแก่บุคลากร การกำหนดนโยบายองค์กรที่ยึดหลักคุณธรรมและการบริหารที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ตลอดจนการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการกำหนดนโยบายสาธารณะและ การสร้างระบบราชการคุณธรรม ผลจากการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับหลักธรรมาภิบาลจะช่วยยกระดับคุณภาพการบริหารภาครัฐ สร้างความเชื่อมั่นของประชาชน ลดปัญหาการทุจริต ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสังคม และพัฒนาระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส รับผิดชอบ และมุ่งประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่สงบสุข มีความเป็นธรรม และการพัฒนาประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). ธรรมาภิบาลกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). ธรรมกับการบริหารและการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วศิน อินทสระ. (2554). พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดา.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2546). พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

Bovens, M. (2007). Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework. European Law Journal, 13(4), 447–468.

Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2015). The New Public Service: Serving, Not Steering (4th ed.). New York: Routledge.

Easton, D. (1965). A Systems Analysis of Political Life. John Wiley & Sons.

Kim, S. (2010). Public Trust in Government in Japan and South Korea. Asian Survey, 50(4), 801–828.

Northouse, P. G. (2022). Leadership: Theory and Practice (9th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

OECD. (2017). Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust. Paris: OECD Publishing.

Osborne, S. P. (2010). The New Public Governance? Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance. London: Routledge.

Payutto, P. A. (2017). Sustainable Development under the Buddhist Perspective. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.

Transparency International. (2024). Corruption Perceptions Index 2024. Berlin: Transparency International.

United Nations Development Programme (UNDP). (1997). Governance for Sustainable Human Development. New York: UNDP.

United Nations. (2009). Good Governance Practices for the Protection of Human Rights. New York: United Nations.

_____. (2015). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations.

Weber, M. (1978). Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology. Berkeley, CA: University of California Press.

World Bank. (1992). Governance and Development. Washington, DC: The World Bank.

World Bank. (2023). Enhancing Government Effectiveness and Transparency: The Fight Against Corruption. Washington, DC: The World Bank.